

La dependència europea de Rússia: una qüestió primària

L'esclat del conflicte bèl·lic entre Ucraïna i Rússia, a més del cost en vides humanes, també comportarà un cost en termes econòmics. La importància de Rússia com exportador mundial de petroli, de gas natural i d'altres primeres matèries serà la principal via per la qual es filtrarà l'impacte econòmic més enllà de les fronteres dels dos països en guerra. En aquest sentit, els preus del Brent i del gas es van incrementar més del 20% i el 50%, respectivament, en el primer mes del conflicte.¹

L'increment de la incertesa i un nou front obert en unes cadenes globals de valor ja tensionades seran els dos altres

canals rellevants d'impacte macroeconòmic. Un impacte que serà asimètric per regions, amb una incidència clara sobre les economies europees, a conseqüència dels vincles més estrets que ens uneixen amb els dos països.

Europa i les importacions russes

Les exportacions russes de béns i serveis en el món se situen al voltant del 2% del total (el 0,2% en el cas d'Ucraïna). No obstant això, a la UE-27, les importacions de Rússia representen el 7% de les importacions brutes de béns i serveis.² Però, mentre que en alguns països la vinculació

Importacions brutes procedents de Rússia (% d'importacions totals)

	TOTAL	AGRICULTURA	MINERIA	MANUFACTURES	Alimentació	Tèxtil i roba	Fusta i paper	Cocci ref. de petroli	Química i farmàcia	Metalls	Equipaments electrònics	Maquinària	Transport	Altres manufactures	UTILITATIS	CONSTRUCCIÓ	SERVEIS
UE-27	7,0	2,1	21,0	5,4	2,0	0,3	7,5	41,8	4,2	11,9	0,4	0,6	1,5	1,1	10,5	10,6	4,7
Zona de l'euro	4,8	1,6	16,3	3,6	1,4	0,3	3,7	32,9	2,6	8,8	0,3	0,4	0,7	0,8	5,2	4,1	3,4
Alemanya	3,0	0,6	17,1	2,3	0,5	0,2	1,4	24,2	0,8	5,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	1,9	2,0
Àustria	1,4	0,3	3,7	0,6	0,2	0,2	1,0	2,2	0,3	2,3	0,1	0,2	0,1	0,4	0,1	1,5	2,3
Bèlgica	1,6	1,2	5,6	1,7	0,6	0,3	1,0	14,2	0,8	5,0	0,1	0,1	0,3	2,5	0,1	1,4	0,8
Bulgària	20,3	0,6	87,1	7,8	0,9	0,3	2,5	48,2	2,3	9,1	0,8	0,7	1,4	2,1	1,5	10,8	12,5
Croàcia	2,1	0,1	17,4	1,0	0,2	0,2	0,5	8,7	1,8	1,0	0,1	0,1	0,4	0,3	0,0	1,7	1,6
Xipre	12,6	3,9	12,9	4,9	1,5	1,3	2,4	2,5	0,8	3,7	1,6	0,9	8,3	4,2	8,8	32,2	18,4
Dinamarca	2,6	1,2	9,8	3,3	1,2	0,1	1,7	27,0	0,5	4,6	0,1	0,0	0,1	0,3	0,3	3,1	1,9
Eslovàquia	7,1	0,2	87,1	1,9	0,4	0,2	0,6	30,2	4,4	1,7	0,2	0,2	0,1	0,6	0,3	3,6	6,3
Eslovènia	2,3	0,4	53,4	1,2	0,2	0,1	0,8	9,1	1,1	1,5	0,1	0,2	0,1	0,5	0,1	2,1	2,8
ESPANYA	1,0	1,1	2,9	0,8	0,4	0,2	0,3	9,6	0,6	0,9	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	1,0	0,8
Estònia	8,6	4,4	69,0	8,2	2,5	2,6	17,4	33,9	18,3	15,5	1,0	1,2	3,9	3,0	9,1	6,6	8,6
Finlàndia	9,2	9,3	57,8	7,5	1,8	0,7	10,9	39,0	11,3	18,0	0,7	0,4	1,0	1,2	30,3	5,0	5,3
França	1,9	0,2	12,8	1,3	1,0	0,1	0,7	14,9	0,8	1,3	0,1	0,2	0,5	0,3	0,4	1,3	1,5
Grècia	7,2	6,0	12,2	8,0	1,2	0,2	1,7	44,2	0,7	11,9	0,1	0,2	0,1	0,4	0,3	2,8	4,0
Hongria	4,8	0,3	64,7	2,1	0,3	0,1	0,8	29,6	4,0	0,9	0,2	0,2	0,1	0,6	0,2	1,9	3,3
Irlanda	4,7	0,2	3,7	0,7	0,5	0,1	0,4	8,3	0,9	0,6	0,2	0,1	0,0	0,4	0,6	1,4	0,7
Itàlia	3,3	0,8	19,8	1,8	0,6	0,3	1,6	22,0	0,4	4,1	0,2	0,1	0,1	0,4	0,3	1,9	2,2
Letònia	9,6	17,0	81,6	6,2	2,3	1,9	10,0	14,4	7,6	21,2	1,6	1,1	1,5	3,0	60,1	4,5	8,6
Lituània	16,9	5,8	57,0	7,3	4,0	1,4	7,7	41,0	6,6	12,0	0,8	1,0	2,6	2,9	36,4	9,1	14,2
Luxemburg	0,3	0,1	2,6	0,3	0,6	0,1	0,4	0,1	0,4	1,2	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,7	0,3
Malta	1,9	1,0	8,4	0,8	0,4	0,2	0,5	4,6	0,1	0,2	0,5	0,2	0,3	0,6	0,6	1,7	2,2
Països Baixos	3,1	0,3	20,6	1,6	0,3	0,1	1,1	15,7	0,9	3,8	0,4	0,1	0,4	0,4	0,6	2,3	1,8
Polònia	6,7	1,2	50,4	3,9	1,2	0,4	2,7	42,2	4,0	5,4	0,3	0,3	1,8	0,7	10,2	4,2	4,8
Portugal	1,7	0,4	9,5	1,1	0,8	0,1	0,8	13,3	0,7	1,0	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2	0,6	1,1
Rep. Txeca	4,4	0,4	53,2	1,7	0,7	0,2	1,6	13,3	3,5	2,8	0,2	0,2	0,7	0,6	0,2	2,7	4,2
Romania	3,9	0,3	42,5	2,0	0,6	0,1	3,7	31,3	2,0	1,6	0,5	0,3	0,6	0,3	0,4	2,0	3,0
Suècia	3,1	1,6	22,5	2,1	0,4	0,2	1,5	19,3	3,6	1,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,2	1,7	2,0
Estats Units	0,9	1,0	1,6	0,9	0,4	0,0	0,5	10,6	0,7	3,5	0,1	0,1	0,2	0,2	0,4	1,6	0,9
Xina	3,2	2,9	9,0	1,7	2,7	0,3	10,5	12,8	0,8	3,0	0,1	0,1	0,3	1,1	1,9	4,5	2,7

Nota: Les dades fan referència a l'any 2018, el més recent de l'actualització de les dades de l'OCDE TiVA (novembre del 2021).

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'OCDE TiVA (novembre del 2021).

1. Els preus d'alguns aliments (per exemple, els cereals) o dels fertilitzants també han augmentat des de l'inici del conflicte. No obstant això, per a les economies desenvolupades, el seu impacte econòmic no és equiparable al de l'encariment de l'energia.

2. Utilitzem les dades de l'OCDE TiVA (Trade in Value Added) en la seva actualització més recent (novembre del 2021) per a les importacions, on l'últim any és el 2018. L'avantatge d'utilitzar aquestes dades és que permeten una anàlisi més ajustada del veritable origen dels béns i serveis que arriben, que es consumeixen i que s'exporten en un determinat país. En aquest punt de l'article, utilitzem les importacions brutes en funció del lloc de procedència (una anàlisi més clàssica), però, més endavant, explotarem la complexitat de les dades TiVA per determinar l'origen inicial dels productes que s'utilitzen en tots els processos productius i que es consumeixen en un país.

per la via de les importacions és molt elevada, com Bulgària (una mica per damunt del 20% del total d'importacions), Finlàndia (prop del 10%) o els països bàltics (entre el 8% i el 17%), en altres, els llaços comercials són molt febles, com Irlanda (el 0,7%) o Espanya (l'1,0%).³ Per la seva banda, Alemanya, França i Itàlia, les tres economies més grans de la UE-27, se situarien en un rang mig-baix si ens limitem al pes de les importacions russes en el total de les seves importacions (entre el 2% i el 3,5%; vegeu les xifres agregades de la primera taula).

Malgrat que aquestes xifres agregades poden ser, a primera vista, relativament tranquil·litzadores per a les grans economies europees, és evident que és necessari un examen més detingut. Al capdavant, Rússia és el segon exportador mundial de petroli (amb l'11% del total) i el primer exportador

de gas natural (el 25%), i Europa és el seu principal mercat de venda. Si mirem el detall sectorial de les importacions europees, Rússia destaca com a soci comercial al sector de la mineria i les manufactures del coc i derivats del petroli refinat, on representen el 21% i el 42%, respectivament, del total de les importacions de la UE-27 en aquests sectors (vegeu el detall sectorial de la primera taula). Aquesta elevada dependència de certes importacions russes s'observa també als grans països de la Unió, com Alemanya, França o Itàlia, amb percentatges que van del 13% al 20% al sector de la mineria i del 15% al 24% en els refinats del petroli. Així mateix, sembla que Rússia també té un paper rellevant com a proveïdor europeu de metalls, així com de serveis d'electricitat, gas i aigua (*utilities*, en anglès) als països amb els quals comparteix frontera (per exemple, a Letònia, el 60% del que s'importa d'*utilities* procedeix de Rússia).

Valor afegit originat a Rússia en la demanda final (% de la demanda final)

	TOTAL	AGRICULTURA	MINERIA	MANUFACTURES	Alimentació	Tèxtil i roba	Fusta i paper	Coc i ref. de petroli	Química i farmàcia	Metalls	Equipaments electrònics	Maquinària	Transport	Altres manufactures	UTILITATIS	CONSTRUCCIÓ	SERVEIS
UE-27	1,0	1,3	16,1	2,2	1,1	0,8	1,6	16,8	1,7	2,2	1,0	1,1	1,1	1,0	2,9	0,9	0,7
Zona de l'euro	0,9	1,1	15,8	2,0	1,0	0,8	1,4	15,2	1,5	2,0	1,0	1,0	1,0	1,0	2,5	0,8	0,6
Alemanya	1,0	1,2	17,4	1,9	1,0	0,8	1,5	18,9	1,4	2,0	0,9	1,0	1,0	1,0	2,1	0,8	0,6
Àustria	0,9	0,9	4,2	1,5	0,9	0,9	1,4	10,1	1,4	2,3	0,9	1,1	1,0	1,2	1,4	0,7	0,9
Bèlgica	0,9	1,4	5,7	1,7	1,1	0,9	1,3	8,7	1,1	2,2	0,9	1,0	1,1	2,5	1,6	1,2	0,6
Bulgària	5,7	4,7	44,7	7,6	6,6	1,9	5,6	45,8	5,4	9,3	2,6	2,3	2,5	3,5	26,0	9,0	3,5
Croàcia	1,2	0,9	6,8	2,1	1,2	1,0	1,0	11,6	2,2	1,5	1,1	1,1	1,4	1,0	2,3	1,2	0,8
Xipre	4,4	3,1	8,6	5,1	2,7	1,9	3,1	14,8	2,6	5,2	3,0	1,9	6,6	3,0	4,2	2,0	6,2
Dinamarca	0,9	1,5	12,8	2,4	1,3	0,8	1,7	23,9	1,1	2,4	0,8	1,1	0,9	1,1	0,8	1,0	0,9
Eslovàquia	3,1	1,9	52,1	4,4	1,6	1,1	2,1	39,6	5,9	3,5	1,2	1,4	1,6	1,5	16,0	1,7	1,8
Eslovènia	1,3	1,1	14,1	2,2	1,2	0,8	2,3	16,3	2,3	2,4	1,2	1,3	1,2	1,2	2,5	1,1	1,0
ESPANYA	0,4	0,6	11,1	1,2	0,6	0,6	0,7	5,8	1,0	1,1	0,8	0,8	0,9	0,6	1,1	0,4	0,3
Estònia	3,8	4,7	37,7	5,7	3,5	3,6	7,1	36,0	12,0	8,6	1,9	2,3	4,1	4,4	4,8	4,0	3,9
Finlàndia	2,2	2,8	42,5	5,2	2,0	1,4	3,6	37,8	4,9	5,5	1,4	1,7	1,9	1,8	5,8	2,3	1,5
França	0,6	0,7	20,1	1,7	0,8	0,7	1,0	12,2	1,3	1,3	0,9	1,0	1,0	0,7	2,2	0,5	0,4
Grècia	1,9	2,9	31,7	5,1	2,1	0,9	2,0	25,6	1,7	4,1	1,7	1,4	1,0	1,4	3,8	1,7	1,1
Hongria	2,5	2,3	27,8	4,6	2,4	1,1	2,0	34,1	3,6	3,1	1,1	1,2	1,2	1,4	6,5	2,8	1,6
Irlanda	0,6	0,9	15,3	1,1	0,9	0,6	1,1	8,4	0,7	2,2	0,7	0,8	0,8	0,5	0,4	0,8	0,5
Itàlia	0,9	0,9	13,5	1,9	1,0	0,6	1,2	14,5	1,5	1,7	1,0	1,0	0,9	0,9	2,3	0,6	0,5
Letònia	4,1	7,2	49,8	6,3	4,1	3,3	5,0	40,2	7,2	11,1	2,5	2,7	2,7	4,1	17,9	3,2	3,3
Lituània	6,2	4,7	46,7	9,6	3,8	2,7	5,9	41,5	5,5	6,9	2,0	2,4	3,3	3,7	19,0	5,3	5,1
Luxemburg	0,6	0,7	6,6	1,4	1,3	0,7	1,2	6,9	1,0	1,9	0,8	0,9	0,9	0,9	0,8	0,5	0,6
Malta	1,4	1,4	7,5	1,6	1,2	0,8	1,3	13,2	1,4	2,1	1,3	1,4	0,9	1,2	3,1	1,2	1,7
Països Baixos	0,9	1,0	18,5	2,1	0,9	0,8	1,4	16,9	1,7	2,2	0,9	0,9	1,1	0,8	2,7	0,8	0,6
Polònia	2,3	2,4	14,0	3,9	1,7	1,0	2,4	31,4	3,9	4,0	1,4	1,4	2,5	1,7	4,9	2,2	1,6
Portugal	0,6	0,7	9,3	1,5	0,8	0,5	0,8	10,4	1,3	1,2	0,8	0,9	0,8	0,7	2,1	0,6	0,4
Rep. Txeca	2,0	1,7	19,6	2,7	1,7	1,2	2,2	24,7	6,4	3,0	1,2	1,6	1,7	1,5	9,8	1,4	1,4
Romania	1,6	1,3	25,9	2,7	1,0	0,8	2,2	15,4	2,3	2,6	1,2	1,5	1,5	1,2	4,8	1,6	1,1
Suècia	1,0	1,6	19,1	2,2	1,1	0,9	1,8	24,4	2,4	1,8	1,1	1,0	1,0	1,3	1,2	1,0	0,8
Estats Units	0,2	0,3	0,4	0,5	0,3	0,5	0,4	1,9	0,4	0,9	0,4	0,5	0,5	0,5	0,2	0,2	0,1
Xina	0,5	0,5	2,7	0,7	0,5	0,5	0,9	5,0	0,6	0,8	0,6	0,6	0,6	0,8	1,3	0,6	0,3

Nota: Les dades fan referència a l'any 2018, el més recent de l'actualització de les dades de l'OCDE TiVA (novembre del 2021).

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'OCDE TiVA (novembre del 2021).

3. Es tracta del percentatge d'importacions russes de béns i serveis en el total d'importacions de béns i serveis. Aquesta xifra pot variar de forma significativa amb els canvis en el preu dels béns energètics. Per al cas d'Espanya, aquesta xifra ha augmentat de forma significativa el 2021, segons les dades de Datacomex.

L'origen rus de la demanda final europea

En un segon examen més detallat, explotem la riquesa de les taules *input-output* internacionals de l'OCDE TiVA (de l'anglès Trade in Value Added), que permeten valorar de forma adequada l'origen dels béns i serveis que es consumeixen en un determinat país (ja sigui per a producció o per a consum intern o per exportar), ja que tracen les «anades i vingudes» dels *inputs* intermedis al llarg de tot el procés productiu. Així, per exemple, si importem un bé d'un determinat país, però la major part d'aquest bé s'ha produït en un tercer país, les importacions en termes bruts no reflecteixen la rellevància d'aquest tercer país, però sí que la reflecteixen les taules TiVA.

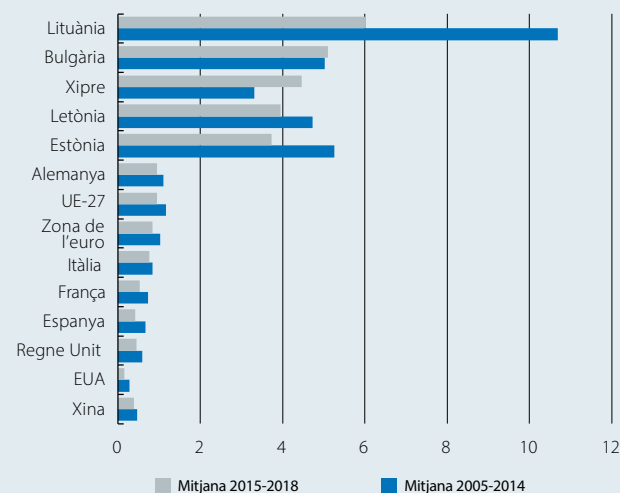
Així, doncs, en aquesta secció, ens centrem en la demanda final dels diferents països europeus i, fent ús de les TiVA, comptabilitzem la rellevància del valor afegit per Rússia en aquesta demanda final. En termes agregats, els béns i serveis russos, malgrat tenir en compte tot el seu traçat, no representen una part gaire rellevant de la demanda final dels països de la UE-27, amb prou feines l'1% (vegeu la segona taula). Una xifra molt menor que quan analitzàvem les importacions brutes, ja que la demanda final conté molts més serveis, la majoria dels quals no són comerciables (és a dir, es produeixen i es consumeixen de manera interna).

En el detall per països, observem que, als països bàltics o a Bulgària, aquests béns i serveis russos (o valor afegit rus) representen un major percentatge en el total de la demanda final, tot i que discret, mentre que, a les grans economies europees, representen molt menys. No obstant això, quan observem la desagregació sectorial, de nou, és evident la rellevància dels productes energètics russos en un gran nombre de països de la regió europea. Així, per exemple, a Alemanya, el 17% de la demanda final de productes del sector de la mineria procedeix de Rússia i el 19% dels refinats de petroli són russos. A Espanya, el país de la UE en què les importacions de Rússia pesen menys en la demanda final, l'11% de la demanda final del sector de la mineria se satisfà des de Rússia.

Aquest paral·lisme entre el que ens mostren les xifres d'importacions brutes i l'anàlisi mitjançant les TiVA a nivell sectorial és degut, precisament, a l'especialització de Rússia en l'exportació de primeres matèries, en particular d'energia. Una bona part del que els països europeus importen directament de Rússia es consumeix al propi país, ja que alguns dels principals usos del petroli i del gas natural són, precisament, el transport (per exemple, el cotxe particular), la generació d'electricitat o l'ús residencial per escalfar les nostres llars. D'altra banda, el pes de Rússia en el sector energètic comporta una «petjada» important en molts productes, principalment en alguns sectors manufacturadors, amb cadenes de producció integrades que van travessant fronteres fins al consumidor final.

Valor afegit originat a Rússia en la demanda final

(% de la demanda final)

Font: CaixaBank Research, a partir de dades de l'OCDE TiVA (novembre del 2021).

Desvinculació de Rússia a curt i a mitjà termini

En definitiva, la rellevància de Rússia al mercat de l'energia global, i en el consum energètic de la UE en particular, dificulta una desvinculació econòmica ràpida del país. Per fer front a aquesta situació, la Comissió Europea ha proposat un nou Pla energètic (REPowerEU) per disminuir la dependència de la regió de l'energia fòssil russa, començant pel gas natural. De fet, un dels primers objectius és el de substituir dues terceres parts del gas importat de Rússia en els 12 propers mesos. Es tracta d'una aspiració molt ambiciosa. Així, per exemple, un informe recent de l'Agència Internacional de l'Energia estimava que, a curt termini, era factible una possible reducció d'una tercera part amb mesures com l'augment de les importacions per la via del gasoducte de Noruega o l'Azerbaidjan, l'increment d'importacions de gas natural líquid, l'acceleració de projectes en energies renovables (solar i eòlica) o la reactivació d'alguns reactors nuclears tancats en els últims anys.⁴ En aquest sentit, fa pocs dies, la UE i els EUA han acordat augmentar el subministrament de gas nord-americà.

Però, més enllà de les dificultats de trobar substituïts per als productes de Rússia a molt curt termini, a mitjà termini, el desacoblament econòmic amb el país és més viable. El *Green Deal* europeu ja planteja grans inversions per reduir l'ús de fonts energètiques fòssils a la UE. Així mateix, ja des de l'annexió de Crimea el 2014, s'observa una disminució en la vinculació dels països europeus amb Rússia (vegeu el gràfic), a conseqüència, en part, de les sancions establertes des d'aquell moment.

Clàudia Canals, Luís Pinheiro de Matos
i Rita Sánchez Soliva

4. Vegeu IEA, «A 10-point Plan to Reduce the European Union's Reliance on Russian Natural Gas» (març del 2022).